

Handlingsplan för insatsområdet Cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Region
Östergötland

Handlingsplan för insatsområdet Cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion 2021:25

Författare
Omslagsbild
ISBN
Upplaga

Emelie Österqvist, Region Östergötland
Consid
978-91-89339-70-5
Enbart digital upplaga

Dokumenthistorik

Version	Datum	Kommentar
1.0	2021-06-01	Först färdigställda versionen
2.0	2022-10-15	Uppdatering 2022

Innehåll

1. Introduktion	4
1.1 Så här kan handlingsplanen användas	4
1.2 Arbetet med handlingsplanen.....	5
1.3 Mål.....	6
1.4 Viktiga aspekter och möjliga målkonflikter.....	7
1.5 Avgränsningar och kopplingar till andra insatsområden	8
2. Åtgärdsområden och åtgärder	9
2.1 Restprodukter och avfall som råvara.....	9
2.2 Cirkulära affärsmodeller, hållbar produktion och produktdesign	11
2.3 Hållbar konsumtion av material, produkter och tjänster	12
2.4 Utsortering och insamling av återvinnbart material	13
2.5 Prioritering av åtgärder.....	14
3. Uppföljning och vidare arbete	15
3.1 Tack till medverkande	15
4. Litteraturförteckning	16

1. Introduktion

År 2019 antog Länsstyrelsen Östergötland tillsammans med Region Östergötland för första gången en gemensam energi- och klimatstrategi för länet. I strategin finns fem mål som syftar till att minska negativ påverkan på klimatet från mänsklig aktivitet och gå mot ett mer hållbart samhälle. Strategin har även sex insatsområden för att tydliggöra inom var det behövs extra fokus i arbetet för att nå satta mål. Dessa insatsområden är:

- Förnybar och robust energiproduktion
- Energi- och klimateffektivt näringsliv
- Energi- och klimateffektiva bostäder och lokaler
- Hållbara och effektiva transporter
- Cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion
- Hållbart jord- och skogsbruk.

1.1 Så här kan handlingsplanen användas

Denna handlingsplan behandlar området ”Cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion” och konkretiserar hur och vad vi behöver arbeta med för att bidra till uppfyllandet av de regionala energi- och klimatmålen.

Den första versionen av handlingsplanen togs fram under 2021 och det här är den andra versionen. Handlingsplanen aktualiseras samt vidareutvecklas framöver vartannat år. Uppföljningen inom ramen för respektive insatsområde sker årligen.

Planen syftar till att identifiera vilka åtgärder som behöver prioriteras under åren 2023 till 2024. Utifrån denna prioritering kan aktörer i länet arbeta i samma riktning och samverka kring olika åtgärder. På så sätt får länet en effektiv styrning mot de regionala energi- och klimatmålen. Arbetet med att identifiera behov av ytterligare åtgärder inom insatsområdet sker kontinuerligt tillsammans med regionala aktörer. Målet är att arbete inom ramen för handlingsplanen stärker samverkan mellan aktörer i länet. Samverkan skapar i sin tur möjlighet att belysa synergieffekter mellan olika insatser, likaså lyfta fram målkonflikter och bemöta dessa.

Målgrupp för planerna är Länsstyrelsen Östergötland, Region Östergötland, kommuner, företag och andra aktörer som berörs av respektive insatsområde. Handlingsplanerna kan användas av aktörer i länet som utgångspunkt i planering och arbete med åtgärder.

I nedanstående tabell förtydligas hur denna handlingsplan är upplagd och hur den förhåller sig till den övergripande regionala energi- och klimatstrategin.

Nivå	Kommentar
Energi- och klimatstrategi	Övergripande strategi med mål och underliggande insatsområden.
Insatsområde	Sex insatsområden som förtydligar inom vilka områden som fokus bör ligga för att uppnå övergripande mål.
Handlingsplan för insatsområde	Konkretiserar vad som behöver göras för att bidra till att uppnå de övergripande målen.
Åtgärdsområde	Indelning av åtgärder som ligger nära varandra inom insatsområdet.
Åtgärder	Konkreta åtgärder som bidrar till att uppnå de övergripande målen.

Tabell 1. Illustration av begrepp och logik i handlingsplanen samt koppling till energi- och klimatstrategin.

1.2 Arbetet med handlingsplanen

Ansvaret för respektive insatsområde och tillhörande handlingsplan är fördelat mellan Länsstyrelsen Östergötland och Region Östergötland. Insatsområdet Cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion ligger under Region Östergötlands ansvar.

Ansvaret innebär bland annat att bevaka utvecklingen inom insatsområdet. På regional nivå avser det att identifiera befintliga strategier, program och insatser som redan pågår i länet och som har koppling till det aktuella insatsområdet [1] [2] [3]. Omvärldsanalysen inkluderar även nationella och internationella mål och politikområden som kan påverka förutsättningar för åtgärder och projekt även på regional nivå [4] [5] [6]. Tillsammans ger dessa delar en bättre uppfattning om befintliga målkonflikter att förhålla sig till i arbetet med insatsområdet.

Kontinuerligt sker även avstämningar med nyckelaktörer som identifierats i arbetet med handlingsplanen. Dessa är aktörer som i någon omfattning bedriver utvecklingsprojekt och har stor möjlighet att genomföra åtgärder och/eller har sakkunskap inom handlingsplanens utpekade åtgärdsområden.

I arbetet med att identifiera såväl pågående åtgärder som utvecklingsbehov i länet har dialogmöten med utvalda aktörer i länet genomförts. Individuella dialogmöten har kompletterats med dialog och förankring i samband med möten inom befintliga nätverk och mötesform som exempelvis Östergötlands energi- och klimatråd, samverkansnätverk för strategiskt energi- och klimatarbete och samordningsgruppen för Miljönytta som affär inom regionens smart specialisering.

1.3 Mål

I detta kapitel presenteras de nationella och regionala mål som påverkas direkt av arbetet inom insatsområdet eller som kan påverka förutsättningarna för arbetet inom insatsområdet.

1.3.1 Agenda 2030

Alla former av omsättning av energi innebär en påverkan på miljön, exempelvis genom ökad resursanvändning, påverkan på lokal luftkvalitet eller genom en förändrad livsmiljö för växter och djur. Därför behöver de planerade åtgärder och projektförslag som utvecklas inom ramen för handlingsplansarbetet utvärderas för att förhindra att det uppstår målkonflikter i genomförandet av dem, och i de fall de uppstår hitta lösningar för dessa. Som vägledning finns de 17 globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 [7] med de tre dimensionerna social, ekologisk och ekonomisk hållbar utveckling. Dessa mål beskrivs som odelbara vilket betyder att inga mål ska nås på bekostnad av andra. Insatsområdet Cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion har direkt koppling till sex av målen inom Agenda 2030, den starkaste kopplingen finner vi inom mål 12, hållbar konsumtion och produktion. Nedan ges en beskrivning av hur insatsområdet kopplar an till fem av målen inom Agenda 2030. Indirekta kopplingar kan även göras till flera av de andra globala målen.

Mål 7. Hållbar energi för alla. Åtgärder inom insatsområdet kan bidra till målet genom att minska behovet av primärenergi vid ökad återvinning och återanvändning, ökat nyttjande av restenergi och restmaterialflöden etc.

Mål 8. Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt. Arbete inom området kan innebära såväl nya arbetstillfällen som ekonomisk tillväxt i de företag som satsar på en cirkulär omställning.

Mål 9. Hållbar industri, innovationer och infrastruktur. Främjandet av en cirkulär ekonomi kräver innovationer och produktutveckling. Arbete inom området industriell och urban symbios skapar hållbara och inkluderande infrastrukturer.

Mål 11. Hållbara städer och samhällen. Hållbar samhällsplanering inkluderar frågor som avfallshantering och ökad resurseffektivitet i samhället.

Mål 12. Hållbar konsumtion och produktion. Det är inom detta mål vi finner den starkaste kopplingen till insatsområdet. Målet inkluderar såväl arbete med minskat matsvinn, hållbar upphandling som hållbar konsumtion och produktion.

Mål 13. Bekämpa klimatförändringarna. Arbete inom insatsområdet bidrar till minskade utsläpp av växthusgaser till följd av minskat behov av primärenergi- och produktion.

1.3.2 Miljömålen

Insatsområdet har indirekta kopplingar till flera av de svenska miljömålen, men de tydligaste kopplingarna kan vi göra till målen *begränsad klimatpåverkan* och *god bebyggd miljö*. Även *Generationsmålet* är av relevans för insatsområdet.

Generationsmålet utgör det övergripande målet för Sveriges miljöpolitik och det miljöarbete som krävs för att lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta till kommande generationer.

Begränsad klimatpåverkan. Genom ökad återanvändning och maximering av resursutnyttjandet inom industriell verksamhet minskar vi behovet av nyproduktion och primäre energi vilket i sin tur bidrar till minskade klimatutsläpp.

God bebyggd miljö. Insatsområdet vill främja utvecklingen av ett kretsloppsbaseerat samhälle där vi tar vara på de möjligheter till ökade resurseffektiviseringar som

Illustrationer: Tobias Flygar.

1.3.3 Regionala energi- och klimatmål

I den regionala energi- och klimatstrategin som antagits av Länsstyrelsen Östergötland och Region Östergötland år 2019 finns fem målsättningar. Insatsområdet Cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion har starkast kopplingar till två av målen:

- Mål 1: År 2045 ska utsläppen av växthusgaser i Östergötland vara 85 procent lägre jämfört med år 1990. Etappmål är 70 procent lägre växthusgasutsläpp år 2030 jämfört med 1990. Nuläge år 2019: minskning med 27,6 procent sedan år 1990.
- Mål 5: År 2025 ska mängden hushållsavfall minska till högst 350 kg per person/år och till år 2030 högst 300 kg per person/år. Delmål: År 2025 ska mängden mat- och restavfall minska till högst 150 kg per person/år. Nuläge år 2020: hushållsavfall, 465 kg, matavfall, 192 kg.

1.4 Viktiga aspekter och möjliga målkonflikter

Nedan lyfts viktiga aspekter och möjliga målkonflikter som är viktiga att beakta i arbetet med insatsområdet. Ett helhetsperspektiv krävs för att undvika potentiella målkonflikter och arbeta för en ekonomisk, social och ekologiskt hållbar utveckling. Hur målkonflikterna ska hanteras och lösas lyfts inte i detta dokument utan behöver utredas och hanteras vidare genom samverkan i länet.

1.4.1 Klassificering av avfall

Affärer med restprodukter påverkas på ett annat sätt av lagar och förordningar än affärer med primärprodukter. Om restprodukten till exempel betraktas som ett avfall krävs det tillståndsansökningar som är tidskrävande och därmed kan få både säljare och köpare att avstå från affär, även om materialet skulle kunna vara värdefullt. Regeringen konstaterar också i den nationella strategin för omställningen till en cirkulär ekonomi [4] att lagstiftningen på avfallsområdet fortlöpande behöver moderniseras för att anpassas till den cirkulära ekonomin. En sådan process skulle i så fall kunna innebära att fler rest- och biprodukter kan nyttjas som insatsvaror för att tillverka nya produkter.

1.4.2 Förnybara råvaror vs andra miljövärden

I en cirkulär och biobaserad ekonomi kommer konkurrensen om skogs- och jordbruksråvara att öka. En aktuell debatt handlar om det lämpliga i att använda jordbruksprodukter för framtagande av biobränslen i stället för att nyttja dessa som livsmedel. Diskussioner förs även inom skogsnäringen där produktionsfrågor ställs

mot andra intressen såsom friluftsliv, turism och biologisk mångfald. Om skogsråvara framöver ska användas i fler applikationer än idag finns risk för ökade intressekonflikter som ett resultat av detta.

1.4.3 Näringslivsutveckling

Nya affärsmodeller som innebär ett ökat fokus på funktion och tjänster snarare än produkt innebär förutsättningar för nya typer av företag och företagande, men innebär samtidigt att vissa befintliga affärsmodeller kan bli obsoleta. Här är det viktigt att företrädare för det s.k. främjarsystemet är proaktiva och stödjer dessa företag i omställningsarbetet.

1.5 Avgränsningar och kopplingar till andra insatsområden

Likt energi- och klimatstrategin är handlingsplanen för cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion avgränsad till regionala åtgärder, initiativ och projekt. Följaktligen kommer effekter och måluppfyllnad följas upp på regional nivå. Omvärldsbevakning i förhållande till Östergötlands energi- och klimatarbete kommer att ske kontinuerligt.

Kopplingar finns till flera andra insatsområden inte minst energi- och klimateffektivt näringsliv och hållbart jord- och skogsbruk. Överlappande områden är exempelvis nyttjande av restenergiflöden, arbete med hållbar produktutveckling och produktion, nyttjande av restmaterialflöden från jord- och skogsbruk etc.

2. Åtgärdsområden och åtgärder

Insatsområdet Cirkulär ekonomi och hållbar konsumtion har delats in i följande fyra åtgärdsområden men underliggande åtgärder:

- Restprodukter och avfall som råvara
- Cirkulära affärsmodeller, hållbar produktion och produktdesign
- Hållbar konsumtion av material, produkter och tjänster
- Utsortering och insamling av återvinnbart material

I detta kapitel beskrivs de åtgärdsområden och åtgärder som har identifierats under processen med att utveckla denna handlingsplan. Samtliga åtgärder är förslag som kommit in under seminarium och dialogmöten med olika aktörer i länet. Åtgärderna består av såväl redan pågående insatser, planerade åtgärder samt förslag på ytterligare åtgärder som krävs för att öka möjligheterna att närma sig satta mål inom området.

2.1 Restprodukter och avfall som råvara

Det finns stora flöden av restprodukter och avfall i samhället idag. För att skapa en mer cirkulär ekonomi behöver vi sluta kretslopp av material- och energiflöden i samhället. Genom en ökad samverkan mellan verksamheter skapas möjligheter att såväl identifiera som implementera åtgärder för att sluta kretslopp i samhället. Samarbeten mellan lokala och regionala aktörer för en effektivare användning av resurser kallas industriell och urban symbios.

Även om det finns goda exempel i länet på energi- och resurssamarbeten, som Händelö Eco Industrial park, är det något som generellt är svagt utvecklat i relation till den potential som finns i form av ekonomisk lönsamhet men också avseende miljövinster. Anledningen till detta är att industriell och urban symbios är komplext. Aktörerna i fråga måste ställa om sin affärsmodell i grunden och måste dessutom etablera helt nya former av relationer till kunder och leverantörer.

För att komma vidare inom området är det viktigt att nyttja det främjarsystem som redan finns på plats för att främja en aktiv samverkan i näringslivet, inom branscher (exempelvis plast och pappersindustrin) men också mellan branscher (exempelvis mellan värdekedjorna organiskt avfall och restprodukt, jordbruksbaserad biomassa och skogsbaserad biomassa) och aktörer.

2.1.1 Åtgärder

Nedan följer en kort beskrivning av de åtgärder som identifierats som särskilt viktiga inom ramen för detta åtgärdsområde.

CE 1.1 Utveckling av lokala och regionala stödfunktioner för ökad industriell resurssamverkan

Cirkulär ekonomi kräver en ökad samverkan i samhället, genom och över värdekedjor och branscher. En sådan samverkan uppkommer sällan spontant då vi traditionellt är vana att agera utifrån den linjära ekonomin. För att stimulera en ökad samverkan med syfte att nå en högre grad av resurseffektivitet i samhället krävs därför stödfunktioner på såväl lokal som regional nivå. Stödfunktionerna ska exempelvis kunna bidra med neutrala mötesplattformar för aktörer att mötas och diskutera

resursrelaterade utmaningar samt tillgång till kompetens och nätverk för att hitta resurseffektiva lösningar på identifierade utmaningar.

CE 1.2 Utveckla förutsättningar för hantering, lagring och avsättning för schaktmassor

En förutsättning för ett ökat tillvaratagande av schaktmassor är dels att det finns lokala ytor för lagring av massor, att det finns en funktion för hantering och vidareförmedling av massor samt att det finns en lokal avsättning för massorna då långväga transporter sällan är lönsamt. Flera kommuner tittar idag på möjligheten att stimulera till ett bättre tillvaratagande av massor. Behov finns att fortsätta driva ett sådant arbete men också att öka kommunal och regional samverkan för att hitta effektiva lösningar.

CE 1.3 Ökat tillvaratagande av bygg- och rivningsavfall

Nya regler för sortering av bygg- och rivningsavfall innebär ett ansvar att sortera ut vissa avfallsslag och förvara dem skilda från varandra. För att möjliggöra detta behöver så kallad selektiv rivning tillämpas vilket innebär att olika material demonteras och särskiljs från varandra under rivningsarbetet. En ökad regional samverkan inom området kan möjliggöra ökade förutsättningar för avsättning av materialet. Utan en regional samordning ökar risken för att de utsorterade volymerna blir för små för att lönsamt kunna återvinnas.

CE 1.4 Förädling av identifierade restmaterialflöden inom plast- och pappersindustrin

Östergötland har stark industrikompetens inom såväl plast- som pappersindustri. Inom båda dessa områden finns goda förutsättningar att genom en ökad samverkan mellan industri, offentlighet och akademi bidra till att lösa befintliga resursutmaningar kopplat till plast samt bioenergiråvara.

CE 1.5 Genomföra uppströms insatser för ökad användning av rötslam

För att rötslam ska vara användbart som gödsel krävs att det inte innehåller för stora mängder föroreningar av olika slag. Föroreningar i avloppsvatten kan bero av flera olika orsaker som kan åtgärdas genom att insatser sätts in i rätt del av kedjan.

CE 1.6 Ökat tillvaratagande av organiska restprodukter från livsmedelsbutiker och livsmedelsindustri

Det finns potential för ökat tillvaratagande av organiska restprodukter från livsmedelsbutiker och livsmedelsindustri. Ett primärt användningsområde för det livsmedelavfall som inte kan förebyggas är biogasproduktion vilket också möjliggör återföring av näringsämnen till åkermark via rötresten. En ökad samverkan kan möjliggöra att en sådan avsättning blir lönsam. Den kommunala tillsynskanalen kan vara en pådrivande faktor för att stimulera till ökat tillvaratagande av livsmedelsavfall.

2.2 Cirkulära affärsmodeller, hållbar produktion och produktdesign

En undersökning visar att genom tillämpning av principerna för en cirkulär ekonomi i hela EU:s ekonomi så skulle man kunna öka EU:s BNP med ytterligare 0,5 procent fram till år 2030, vilket skulle skapa omkring 700 000 nya arbetstillfällen [6].

Upp till 80 procent av produkters miljöpåverkan avgörs under designfasen, eftersom det är där som produktens livslängd avgörs samt om komponenter och material kan användas igen med ett högt värde [4]. I en cirkulär ekonomi designar företagen sina produkter och komponenter så att de ska hålla länge och vid behov kan repareras, moderniseras och slutligen återvinnas när de inte längre kan återbrukas. I kombination med mer digitala och tjänstebaserade affärsmodeller som innebär att produkterna används mer effektivt, till exempel genom uthyrning eller återanvändning liksom optimerad produktanvändning, kan en övergång till en mer cirkulär ekonomi effektivisera resursanvändningen.

En utmaning inom området är att det finns en bristfällig efterfrågan på denna typ av produkter varför incitamenten från företagen att utveckla produkter utifrån ett hållbarhetsperspektiv är låga [8].

I Östergötland har satsningar gjorts under en längre period för att stötta miljödriven produktutveckling i små och medelstora företag. Det är viktigt att dessa insatser fortgår samt att även näringslivsfrämjande aktörer ökar sin kunskap inom området.

2.2.1 Åtgärder

Nedan följer en kort beskrivning av de åtgärder som identifierats som särskilt viktiga inom ramen för detta åtgärdsområde.

CE 2.1 Stärka och öka affärsrådgivningen från privata och offentliga aktörer om cirkulära affärsmodeller, hållbar produktion och produktdesign.

Främjarsystemet ska ha en god kompetens och förmåga att möta företagets ambitioner med rådgivning inom cirkulära affärsmodeller och hållbar produktdesign. Redan idag är aktörer inom innovationsstödsystemet starka inom detta område. Behov finns dock att öka kompetensen även hos andra näringslivsfrämjande aktörer, inte minst inom de offentliga verksamheterna för att de ska kunna utgöra ett stöd för företag i omställningsarbetet. Företagens kunskap inom områdena ekodesign och återtillverkning samt övriga hållbarhetsaspekter att beakta i design- och produktionsfas behöver öka och det behöver vara enkelt för företag att hitta rätt i främjarsystemet för att erhålla det stöd de behöver i utvecklingen av sin affärsmodell.

CE 2.2 Stärkt arbete med cirkulär upphandling

Ett problem som identifierats är att efterfrågan på produkter som tillverkats utifrån principer som lång livslängd, möjlighet till reparation, möjlighet till separering av ingående komponenter för ökad återvinning etc. är för låg för att det ska finnas incitament för företag att utveckla sådana produkter i större utsträckning än vad som görs idag. Här har till exempel offentliga organisationer ett ansvar att driva på utvecklingen genom att efterfråga sådana egenskaper i de produkter som köps in.

CE 2.3 Identifiera och synliggöra goda exempel på cirkulära företag i Östergötland

Cirkulär ekonomi är brett och det finns många olika sätt som ett företag kan bli mer cirkulärt. Exempelvis genom att öka användningen av återvunna råvaror, utveckla affärsmodellen till att erbjuda tjänster istället för att sälja produkter, genom förbättrad produktdesign med lägre resursåtgång eller ökad livslängd, bättre avfallshantering eller effektivare energianvändning. Det krävs fler insatser för att identifiera och sprida goda exempel av cirkulära affärsmodeller som visar variationen av nya cirkulära affärsmöjligheter. För att synliggöra potentialen inom området behövs en inspirationsbank av goda exempel och föregångare inom området.

CE 2.4. Använda miljötillsynen som ett verktyg för att stimulera till avfallsförebyggande åtgärder

Tillsynspersonal träffar årligen många verksamhetsutövare vid tillsynsbesök. Här finns goda förutsättningar att sprida kunskap till verksamhetsutövare kring avfallsförebyggande åtgärder och förbättrad resurshantering. Inom samverkansgruppen MÖTA har vägledningar och checklistor tagits fram för att underlätta för tillsynspersonal att inkludera avfallsförebyggande aspekter i tillsynsbesöket. Behov finns av ökade kompetensutvecklingsinsatser och ökad spridning och utveckling av befintligt material.

2.3 Hållbar konsumtion av material, produkter och tjänster

Utsläppen av växthusgaser från svensk konsumtion uppgick år 2017 till nio ton per person och år. Sverige är ett av 15 länder i världen med störst ekologiskt fotavtryck per person. Två tredjedelar av svenskarnas utsläpp kommer från hushållen, medan offentlig konsumtion och industrin står för resterande tredjedel. [9]

Hållbara konsumtionsmönster är en viktig del i att minska klimatutsläppen. Att återanvända produkter, hyra, dela eller leasa i stället för att köpa nytt kan bidra till en mer hållbar konsumtion, exempelvis genom att produkterna används längre och mer effektivt [9].

Utmaningarna är enligt forskningen att vi lever i en kultur där konsumtion blivit ett naturligt sätt för många att uttrycka sin identitet. En annan utmaning är att vi låsts fast i vissa konsumtionsmönster. Om man vill ställa om sin konsumtion behövs information och kunskap. Denna kunskap är idag ofta osäker och ofullständig. Dessutom finns det strukturella utmaningar som avsaknad av marknader för att reparera och byta varor.[9]

För att främja en hållbar konsumtion är det viktigt att genomföra åtgärder på framför allt lokal nivå. Kunskap och beteendepåverkan är två viktiga åtgärder i detta sammanhang.

2.3.1 Åtgärder

Nedan följer en kort beskrivning av de åtgärder som identifierats som särskilt viktiga inom ramen för detta åtgärdsområde.

CE 3.1 Utveckla förutsättningar för återbruk av kontorsmöbler och byggvaror inom länet

I länet pågår spridda insatser inom området. Ambitioner finns hos såväl offentliga organisationer och kommunala bolag som privata fastighetsbolag och byggindustri. En förutsättning är att det finns fungerande återbruksmarknader på regional och/eller lokal nivå. Behov finns att fortsätta driva detta arbete men också att samla pågående initiativ för att möjliggöra eventuella gemensamma ansatser kring upprättandet av exempelvis digitala system för återbruk.

CE 3.2 Ökad kompetens och stöd till offentliga organisationer i det avfallsförebyggande arbetet

En av de kanske viktigaste åtgärderna i skapandet av ett cirkulärt samhälle är att minska mängden avfall som uppkommer. Här bör de offentliga organisationerna vara föregångare och arbeta avfallsförebyggande inom de egna verksamheterna. Flera kommuner i länet arbetar redan med frågan med fokus på olika områden. Utökad kompetens och stöd till offentliga organisationer samt utökad samverkan kan driva på arbetet ytterligare.

CE 3.3 Genomföra beteendepåverkande åtgärder med syfte att förebygga avfall

Allmänheten är en mycket viktig målgrupp när det kommer till förebyggande av avfall. Ett identifierat problem är att det sällan finns projektmedel att söka för att få ett uppsving i kommunikationsarbetet gentemot medborgare. I olika omfattning drivs dock arbete i frågan inom de kommunala organisationerna. En fördelaktig förändring som kommit på senare år är att de numera är möjligt att arbeta med avfallsförebyggande arbete med hjälp av medel från avfallstaxeringen. Detta gör att vi kan förvänta oss ökade insatser inom området från kommunala renhållningsbolag.

CE 3.4 Öka antalet fysiska och digitala mötesplatser som främjar en delningsekonomi

Kommunerna har goda förutsättningar att arbeta för att tillhandahålla fysiska utrymmen för att hyra, låna och byta produkter för kommuninvånarna. Redan idag arbetar flertalet kommuner i länet med att erbjuda olika sådana möjligheter. En del omfattar även den kommunala planeringsprocessen och att i planarbetet skapa förutsättningar för platser där återanvändning och byten av produkter kan möjliggöras. När det gäller digitala mötesplatser är det snarare företag och entreprenörer som behöver stiga fram.

2.4 Utsortering och insamling av återvinnbart material

Enligt Naturvårdsverket ökar avfallsmängderna och trenden att återvinna material har stagnerat, ett exempel på detta är plast. Mellan år 2017 och 2010 plastanvändningen i Sverige ökat med nästan 300 000 ton per år, vilket motsvarar 30 kg mer plast per invånare och år. Största delen går till energiåtervinning eller bränsle inom industrin, väldigt lite materialåtervinns och blir ny plast.[10]

Utmaningarna inom området ligger dels i en beteendemässig aspekt hos samhällets aktörer så att en större andel resurser återvinns i stället för att bli ett avfall, dels en marknadsmässig aspekt där det handlar om att skapa förutsättningar för att i högre grad kunna använda återvunnet material. I det första fallet är det exempelvis viktigt att öka hushållens sorteringsvilja ytterligare. Detta kan exempelvis ske genom utbildning, information och nyttjande av ny smart teknik. Det senare handlar om en rad olika komponenter som i sig kan skapa incitament för ökad återvinning. En viktig aspekt är att det finns tillräckligt stora volymer, samlade på ett och samma ställe för att det ska vara lönsamt att återvinna materialet, men också att det finns en efterfrågan på återvunnet material. [11] [12] [13]

2.4.1 Åtgärder

Nedan följer en kort beskrivning av de åtgärder som identifierats som särskilt viktiga inom ramen för detta åtgärdsområde.

CE 4.1 Genomföra beteendepåverkande åtgärder med fokus på att sortera rätt

Stora andelar av hushållsavfallet är felsorterat vilket begränsar möjligheterna till materialåtervinning. Utökade insatser med fokus på att sortera rätt krävs således.

CE 4.2 Utveckling av regional statistik för jämförelse mellan kommuner

Jämförande statistik kan vara ett bra verktyg för att skynda på utvecklingen i länet och skapa en mer jämlik avfallshantering. Arbetet med avfallsstatistik är dock utmanande på flera sätt och en regional samverkan liksom samverkan med Avfall Sverige är av största vikt i detta arbete.

CE 4.3 Genomföra insatser för en ökad insamling och återvinning av plast

Mycket plast skickas idag till förbränning. Anledningarna är flera, bland annat att kostnaden för att sortera, hantera och vidareförädla plasten idag är för dyrt för att det ska vara lönsamt. Flera projekt pågår nationellt vad gäller ökad insamling och sortering av olika plastströmmar, med erfarenhet i ett sådant arbete finns potential att genomföra åtgärder även i Östergötland. Ett exempel på område med god potential är emballageplast och byggplast.

2.5 Prioritering av åtgärder

Under framtagandet och uppdateringen av denna handlingsplan har dialoger och workshops genomförts med nyckelaktörer inom området. Fokus på dessa har varit på vilka åtgärder som ska finnas med i denna handlingsplan samt vilka av dem som bör prioriteras. Aspekter så som genomförbarhet, hållbarhet och klimatnytta har också vägts in i prioriteringen av åtgärder. Genom detta arbete har nedanstående åtgärder prioriterats att arbetas med under åren 2023 till 2024.

Prioriterade åtgärder 2023 och 2024:

- CE 1.3 Ökat tillvaratagande av bygg- och rivningsavfall
- CE 2.2 Stärkt arbete med cirkulär upphandling
- CE 3.1 Utveckla förutsättningar för återbruk av kontorsmöbler och byggvaror
- CE 3.3 Genomföra beteendepåverkande åtgärder med syfte att förebygga avfall.

3. Uppföljning och vidare arbete

På övergripande nivå sker en uppföljning av den regionala energi- och klimatstrategins mål som även kopplar an till denna handlingsplan. Arbetet inom respektive insatsområde följs även upp tre gånger per år och delges genom de nätverk och informationskanaler som Länsstyrelsen Östergötland och Region Östergötland har.

Region Östergötland är ansvarig för att vägleda förändringsarbetet inom insatsområdet i samverkan med Länsstyrelsen. Nästa steg är att aktörerna i länet tillsammans eller i vissa fall på egen hand implementerar åtgärderna i denna handlingsplan utifrån prioriteringarna i ovanstående delar. Parallellt sker ett arbete med att fortsätta inhämta synpunkter, idéer och utvecklingsmöjligheter kopplat till handlingsplanen. I båda fallen är samverkan en nyckel för ett framgångsrikt arbete. Ett sätt att möjliggöra implementering av åtgärder är att söka projektfinansiering. Kontakta ansvarig koordinator om ni som aktör söker samverkan och vill arbeta mer aktivt med något område eller åtgärd inom ramen för denna handlingsplan.

3.1 Tack till medverkande

Följande aktörer och nätverk har varit med i processen att ta fram och utveckla denna handlingsplan:

Länsstyrelsen Östergötland
Region Östergötland
Cleantech Östergötland
Almi Företagspartner AB
Finspångs kommun
Linköpings kommun
Norrköpings kommun
Åtvidabergs kommun
NODRA AB
Tekniska Verken AB
Linköpings universitet
EKR-nätverket i Östergötland
Stakeholders inom projektet OptiWaMag
Östergötlands energi- och klimatråd
Samordningsgruppen för Miljönytta som affär
Samverkansnätverk för strategiskt energi- och klimatarbete

4. Litteraturförteckning

1. Region Östergötland, Utvecklingsstrategi för Östergötland
2. Region Östergötland, Handlingsplan för bioekonomi i Östergötland
3. Region Östergötland, Regional livsmedelsstrategi för Östergötland
4. Regeringskansliet, Cirkulär ekonomi – strategi för omställningen av Sverige, 2020.
5. Regeringskansliet, Cirkulär ekonomi – handlingsplan för omställningen av Sverige
6. EU-kommissionen, En ny handlingsplan för den cirkulära ekonomin för ett renare och mer konkurrenskraftigt Europa, 2020
7. UNDP i Sverige, *Globala målen*, Tillgänglig: <https://www.globalamalen.se/> [2021-03-31]
8. Karolina Bergsten & Ida Langborg, *Ekodesign i industrin*. Examensarbete 2012, KTH.
9. Örebro universitet, *Hur svårt kan det egentligen vara att minska sin konsumtion*, Tillgänglig: <https://www.oru.se/forskning/hur-svart-kan-det-egentligen-vara-att-minska-sin-konsumtion/> [2021-03-31]
10. Naturvårdsverket, *Plastflöden i Sverige*, Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Plast/Plastfloden-i-Sverige/> [2021-03-31]
11. Cleantech Östergötland, *Förstudie: Lokala lösningar för ökad återvinning*, Tillgänglig: http://cleantechostergotland.se/wp/custom/uploads/2019/06/Lokala_lo%CC%88sningar_fo%CC%88r_o%CC%88kad_a%CC%88Atervinning.pdf [2021-03-31]
12. SYSAV, *Materialåtervinningens utmaningar*, Tillgänglig: https://www.mynewsdesk.com/se/sysav/blog_posts/materialaatervinningens-utmaningar-84411 [2021-03-31]
13. Recyclingnet, *Sverige måste bli bättre på sopsortering*, Tillgänglig: https://www.recyclingnet.se/article/view/668474/sverige_maste_bli_bättre_pa_sopsortering [2021-03-31]